

ANDRÉ COMTE-SPONVILLE • Felsefe Nedir?

La philosophie

© (c) 2005, 2018 Que sais-je?/Humensis

Bu kitabın yayın hakları Presses Universitaires de France'tan alınmıştır.

İletişim Yayınları 3227 • Politika Dizisi 228

ISBN-13: 978-975-05-3404-1

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

EDİTÖR Melike Işık Durmaz

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ANDRÉ COMTE-SPONVILLE
Felsefe Nedir?

La philosophie

ÇEVİREN *İsmet Birkan*

ANDRÉ COMTE-SPONVILLE 1952 Paris doğumlu, Fransız eğitimci ve filozoftur. Felsefe derecesi alarak École Normale Supérieure'ü bitirdi. Sorbonne Üniversitesi'nde uzun yıllar ders verdi. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Traité du désespoir et de la béatitude* (1984-1988), *Une éducation philosophique* (1989), *L'amour la solitude* (1992), *Valeur et vérité: Études cyniques* (1994), *Petit Traité des grandes vertus* (1995) [Büyük Erdemler Risalesi, çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, 2012], *Impromptus* (1996), *L'être-temps* (1999), *Présentation de la philosophie* (2000), *Le bonheur désespérément* (2000), *A-t-on encore besoin d'une religion?* (2003), *Le capitalisme est-il moral? Sur quelques ridicules et tyrannies de notre temps* (2004) [Kapitalizm Ahlaki midir? Zamanımızın Kimi Gülünçlükleri ve Zorbalıkları Üzerine, çev. Dilek Yankaya, İletişim Yayınları, 2012], *L'esprit de l'athéisme* (2006), *Le sexe ni la mort: Trois essais sur l'amour et la sexualité* (2012) [Cinsellik, Aşk ve Ölüm, çev. Canan Özatalay, İletişim Yayınları, 2013], *C'est chose tendre que la vie* (2015) [Hayat Yaşamaya Değer, çev. Ercüment Tezcan, İletişim Yayınları, 2020].

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Felsefe Nedir?	7
Söylemsel, akla uygun ve soyut bir pratik	9
Genellikler ve kavramlar	13
Bilimsel olmayan bir “teorik pratik”	15
Bir felsefe tanımı	17

BİRİNCİ BÖLÜM

Felsefe ve Tarihi	23
I. Felsefenin tarihi ve bilimlerin tarihi	24
II. Antikçağ felsefesi	29
III. Ortaçağ felsefesi	40
IV. Modern felsefe	43
V. Çağdaş felsefe	57

İKİNCİ BÖLÜM

Alanlar ve Akımlar	65
I. Metafiziğin büyüklüğü ve sınırları	66
II. Bilgi felsefesi (“Ne bilebilirim?”)	73
III. Etik ve ahlâk felsefesi	78

IV. Siyaset felsefesi	87
V. Sanat felsefesi	94
VI. Felsefe ve insan bilimleri (“İnsan nedir?”)	98
SONUÇ	
Felsefe ve Bilgelik	107
KAYNAKÇA	109

Felsefe Nedir?

Felsefe nedir? Bu sorunun kendisi zaten felsefidir, en azından öyle olabilir (aslında hiçbir soru kendiliğinden felsefi değildir; ancak ona anlamını ve erimini veren belli bir sorunsalın içinde öyle olur). Bu da ne kadar farklı felsefe varsa, soruya o kadar farklı yanıt verilmiş olmasını açıklar. Bu kitapta, okul kitabı düzeyinde de olsa, uzmanları fazla rahatsız etmeden geniş kitleleri aydınlatabilecek ve her yerde geçerli bir yanıt verebilmeyi isterdim. Ama nasıl bir yanıt? Etimoloji yeterli olmuyor. Yunancada *philosophia* kelimesinin bilgelik sevgisi veya arayışı anlamına geldiğini bilmeyen yoktur. Ama bu bilgelik tam olarak nedir? Ve bir etimoloji neyi kanıtlar?

Bu yolu bırakıp daha ziyade Aristotelesçi bir tarzda akıl yürütelim. Olgunun “yakın cinsini” ve “özgül farkını” arayalım. Felsefeyi hangi genel kategoriye yerleştirebiliriz? Bir etkinlik mi diyelim, bir pratik mi, bir disiplin mi? Elbette hepsi olabilir, ama bu, problemi çok uzaktan ele almak olur. Bir bilgi mi? Bu geleneksel ama eskimiş bir yanıttır. 18. yüzyıla kadar “felsefe” veya “bilgelik” kelimele-

ri, ikisi birlikte, gerek eski Yunancada (örneğin Aristoteles'te)¹ gerek modern dillerde (örneğin Descartes'ta) rasyonel bilginin bütününe ifade edebiliyorlardı. *Felsefenin İlkeleri*'ndeki ünlü metaforun gerekçesi de buydu: "Dolayısıyla tüm felsefe bir ağaç gibidir; bunun kökleri metafizik, gövdesi fizik, bu gövdeden çıkan dallar da bütün diğer bilimlerdir, yani tıp, mekanik ve ahlâk."² Bu artık bizim benimsediğimiz tanım değil; zira ne üniversitelerdeki uygulamalara (felsefe fakültelerimiz bütün bilimleri öğretmekten çok uzak) ne de bugün filozof denen kişilerin –Descartes veya Leibniz gibi bilimle uğraşmış olanlarınkiler dahil– eserlerinin bizim gözümüzde aslen felsefi olan içeriklerine denk düşüyor. Her bilgi, rasyonel olsa bile felsefi değildir; zaten felsefenin, özel de olsa –ki bu konuya döneceğim– bir bilgi olup olmadığı kuşkuludur. Kaldı ki ünlü Sokrates örneği (ilk filozof değildi ama felsefenin hiçbir akla yakın tanımını onu bu alandan dışlayamaz) bu epistemik tanımı reddetmeye yeterli olurdu: Bilmediğini bilen o tamamen negatif "bilgisi" hariç tutulursa, onun tüm diğer insanlardan daha fazla bilgisi yoktu.³

Aynı örnek, felsefeyi tanımlamak için kitaplardan yola çıkmayı da yasaklıyor: Sokrates hiç kitap yazmamıştı. Felsefe, terimin Aristotelesçi anlamında bir *poiesis*'ten ziyade bir *praxis*, bir yaratıdan ziyade bir etkinlik, bir eserden ziyade bir pratiktir. Olduğu şey olmak için kendi dışında bir ereğe ihtiyacı yoktur; kendi kendine yeter ve olur ya, bir şey üretecek olursa, bu fazladan bir ürün olur.

---

1 Örneğin bkz. *Metafizik*, A, 1 ve 2.

2 Descartes, *Principes de la philosophie*, Mektup-önsöz [*Felsefenin İlkeleri*, çev. Mesut Akın, Say Yayınları, 2020].

3 Platon, *Apologie de Socrate*, 21 b-21 c [*Sokrates'in Savunması*, çev. Ari Çokona, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012].

Söylemsel, akla uygun ve soyut bir pratik

“Üstatlar üstadı”⁴ Sokrates, kendine özgü hiçbir pozitif bilginin sahibi olduğunu iddia etmiyordu ve hiç kitap yazmadı: O ne bilim adamıydı ne de yazar. Ama konuşuyordu, akıl yürütüyordu ve bu akla uygun söylem ya da bu söylemsel akıl (bu *logos*: aynı kelime Yunancada hem dili hem akli ifade eder), aradığımız tanım için en azından kabul edilebilir bir çıkış noktası sunabilir. Bir bilgi; kelimeleri, kavramları, akıl yürütmeleri bir yana bırakabilir. Bir filozof ise, bu niteliğiyle düşünüldüğünde, bunu yapamaz. Bir düşünce dille ifade edilmiyor olabilir (yenidoğanların bir duyuşsal-devinimsel zekâsı olması gibi hayvanların da ölçülebilir bir zekâsı vardır). Bir felsefeyle öyle olamaz. Zaten bu yüzden dil ortaya çıkabilmiştir (dilsiz düşünce olmasaydı, dil asla mevcut olmazdı). Felsefe de bu sebepten ortaya çıkabilmiştir – dilsel düşünce olarak, düşünen söz olarak, edim halinde *logos* olarak... Epikuros felsefe denen işin “söylemler ve akıl yürütmelerle” yapıldığını saptamıştı⁵ ve ben de bu konuda istisna teşkil edebilecek filozof tanımıyorum. Kinikler konusunda “sözsüz felsefe”den bahsedenler olmuştur gerçi,⁶ ama bu formül, ne denli aydınlatıcı olursa olsun, harfi harfine alınmamalıdır: Diogenes’in sessiz meydan okumaları bile ancak onlara eşlik eden ya da varsaydıkları söylem (en başta onun kendi söylemi olmak üzere, örneğin Antisthenes veya Sokrates’inkiler) sayesinde felsefeye temas eder. Filozof olmak için kendi kendine konuş-

4 Montaigne’in diyeceği gibi: *Essais*, PUF, Paris, 2004, cilt III, 13, s. 1076 [Denemeler, çev. Sabahattin Eyüboğlu, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019].

5 Sextus Empiricus, *Adv. Math.* XI, 169, 219 Us. Epicure, *Lettres et Maximes*, PUF, Paris, 1987, s. 41 [Mektuplar ve Maksimler, çev. Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, 1962].

6 H. Politis, “Pour un matérialisme carnavalesque”, *Critique*, sayı 358, Mart 1977, s. 227.

mak yetmez. Bunun bir anlam ifade etmesi de gerekir, hem de basit bir bulgu olarak değil, bir argüman veya karşı çıkış olarak. Bu ise ancak örneklendirilebilir ve en azından açık edilmeyi hak eden belli bir öğreti veya akıl yürütmeye yapılabilir. Bütün filozoflar kitap yazmış değildir, tamam ama hepsi konuşmuştur, hepsi akıl yürütmüştür; aksi takdirde filozof olamazlardı.

Çıkış noktası olarak alacağım, henüz pek de “yakın” olmayan *cins* (*genos*) işte bu: Felsefe söylemsel ve akla uygun bir pratiktir (“rasyonel” yani akılsal denemez, zira bir hezeyan da kendi tarzında öyledir). Felsefe bu bakış açısına göre matematik, biyoloji, (akla uygun olduğunda) gazetecilik veya (söylemsel olduğunda) polis soruşturmasıyla aynı bütünün içinde yer alır. Şimdi, felsefeyi söylemsel akılın daha geniş alanında ıralayacak *özümler* bulmak kalıyor. Felsefe belli bir türden “akla uygun söylem”dir, tamam. Ama hangi türden? Felsefe nasıl özgülleştirilmeli? Onu ayırt eden şey hakikat peşinde koşması mıdır? Bu gerekli fakat yetersiz bir boyuttur, çünkü hakikat felsefe yapmadan da aranabilir (bilim insanları, gazeteciler ve polis komiserlerinin yaptığı çoğunlukla budur). *Bütünlük konusunda* hakikat arayışı mı? Bu, felsefeyi dallarından biri olan metafiziğe indirgemek ve alanından, haksız olarak, Machiavelli veya Bachelard gibi isimleri dışlamak demek olur. Soyutlama mı? Evet, bir bakıma. Felsefe denen iş, kelimelerle, fakat çoğunlukla genel fikirleri, kavramları, mefhumları ifade eden kelimelerle yapılır. Akıl yürütmelerle, fakat zorunsuz bir olgunun veya tekil bir doğrunun saptanmasına değil, zorunlu veya evrensel bir hakikate yönelmiş akıl yürütmelerle yapılır.

Bu özellik felsefeyi tarihten ve edebiyattan farklı kılar. Şiir, diyordu Aristoteles, tarihten “daha felsefi”dir, çünkü daha geneldir. Doğruyu değil akla yatkını, olmuşu değil ola-